

ТРАЕКТОРІЯ ЗМІН ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ СУЧАСНОСТІ (КЕЙС УКРАЇНИ)

Лавриненко Ганна Андріївна,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та соціології

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0001-7705-6545

Примуш Микола Васильович,

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри політології та державного управління

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID ID: 0000-0001-5769-7345

Стаття присвячена дослідженню політичних конфліктів сучасності, аналізу їх різноманіття, умов та причин виникнення. Авторами розглянуто теоретичну базу дослідження, виділено різновиди та специфіку сучасних конфліктів. Зазначено, що сучасна глобалізація практично унеможливила фактор відособленості окремих держав у вирішенні світових протиріч. Множинність причин сучасних конфліктів призводить до збільшення кількості зацікавлених сторін, котрі, переслідуючи власні інтереси, можуть здійснювати неформальну підтримку одній зі сторін конфлікту, що фактично призводить до потенційного збільшення суб'єктів конфлікту. Авторами підкреслюється, що досягнення повного консенсусу у питаннях вирішення конфліктів є достатньо проблематичним у сучасному світі, зазвичай спостерігається перехід від одного стану в інший, змінення форми, характеру, різновиду, суб'єктного складу, цілей та пріоритетів. У зв'язку з чим рівень світової напруженості не згасає, а переводить політичну систему у стан перманентної турбулентності. Увага звернута на той факт, що наявність конфлікту притаманна практично кожній державі, проте не кожен з них перебуває в активній фазі. Значна увага у дослідженні приділяється моніторингу рівня насильницьких конфліктів по всьому світу. На основі даних ACLED Conflict Index авторами розглянуто 50 місць з найбільш напруженими конфліктами, які розрізняються за інтенсивністю, частотою і формою, а їх рівень характеризується як «екстремальний», «високий» і «турбулентний». Особлива увага авторами приділена воєнно-політичному конфлікту в Україні. Простежена динаміка позицій України у рейтингу рівня насильницьких конфліктів по всьому світу за останній рік. З'ясовано, що траєкторія змін воєнно-політичного конфлікту в Україні за останній рік демонструє погіршення ситуації. А тимчасовий успіх зумовлений стагнацією конфлікту та переходом його на стадію виснаження, а також триваючим зростанням загострення конфліктів в інших державах.

Ключові слова: конфлікт, політичний конфлікт, міждержавний конфлікт, універсальні тенденції, безпека, траєкторія змін.

Lavrynenko Hanna, Prymush Mykola. Trajectory of Changes in Contemporary Political Conflicts (the Case of Ukraine)

The article is dedicated to the study of contemporary political conflicts, analyzing their diversity, conditions, and causes. The authors examine the theoretical basis of the research, highlighting the types and specifics of modern conflicts. It is noted that modern globalization has practically made it impossible for individual states to resolve global contradictions in isolation. The multitude of causes behind today's conflicts leads to an increase in the number of interested parties, who, in pursuing their own interests, may provide informal support to one of the conflict parties. This, in fact, leads to a potential increase in the number of conflict actors. The authors emphasize that achieving full consensus on conflict resolution is quite problematic in today's world. Usually, there is a transition from one state to another, with changes in form, nature, types, the composition of actors, goals, and priorities. As a result, the level of global tension does not subside but instead moves the political system into a state of permanent turbulence. Attention is drawn to the fact that conflicts are present in almost every country, but not all of them are in an active

phase. Significant attention in the research is given to monitoring the level of violent conflicts around the world. Based on data from the ACLED Conflict Index, the authors review 50 places with the most intense conflicts, which vary in intensity, frequency, and form, and their levels are classified as "extreme," "high," and "turbulent." Special attention is given to the military-political conflict in Ukraine. The dynamics of Ukraine's position in the global ranking of violent conflicts over the past year are traced. It has been found that the trajectory of changes in the military-political conflict in Ukraine over the past year shows a worsening of the situation. The temporary success is due to the stagnation of the conflict and its transition to an exhaustion phase, as well as the continued escalation of conflicts in other countries.

Keywords: conflict, political conflict, interstate conflict, universal trends, security, trajectory of changes.

Актуальність дослідження. Сучасний світ стоїть на порозі нових випробувань, особливо що стосується існуючої безпекової системи. Адже тенденції до поширення конфліктів з кожним роком стають все менш оптимістичними. Світові глобалізаційні тенденції унеможливають відокремлення держав від наявних політичних процесів. Частина з них стає вимушеними учасниками, пасивно виконуючи відведені їм функції, інша ж у прагненні задовольнити власний інтерес починає виступати в якості формального або неформального суб'єкту конфлікту. Розширення масштабів конфліктів в умовах нестабільності світових політичних процесів, обумовлених загостренням політичних і соціально-економічних криз та конфронтацій ставить перед дослідниками завдання актуалізувати напрацювання в питаннях вирішення безпекових загроз з метою запобігання дестабілізації політичного розвитку окремих держав та регіонів [1; 2].

Загострення безпекової ситуації у Східній Європі, а саме поглиблення воєнно-політичного конфлікту на території України після 24 лютого 2022 р. дало поштовх до переосмислення вже існуючих наукових напрацювань та розробки нових механізмів спостереження, аналізу та прогнозування існуючих конфліктів. Особливе геополітичне положення України як зв'язуючого елемента між Європою та Азією, країнами блоку НАТО та їх опонентів, завжди викликало пильну увагу дослідників по всьому світу. Загострення протиріч та погіршення безпекової ситуації на даній території здатне вивести конфлікт на рівень світового масштабу з незворот-

ними наслідками, що і обумовлює актуальність дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні траєкторії змін політичних конфліктів сучасності, зокрема в Україні, та визначенні універсальних тенденцій умов їх виникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважаюча більшість дослідників міжнародних конфліктів воєнно-політичного характеру у своїх наукових пошуках ґрунтується на ідеях політичного реалізму та визначає конфліктне середовище в якості основи сучасної світової політики. Проблеми еволюції та трансформації конфліктів розглядаються у роботах П. Кемпбел, де вказується на проблеми процесу мирного врегулювання конфліктів, коли після укладання мирних договорів держави повертаються до збройного протистояння [3], та М. О'Хенлона, який наголошував на «застарілості» класичних міжнародних війн через збільшення кількості демократичних держав та втрату значимості чинника захоплення нових територій для економічного зростання держави [4].

Політологічні дослідження конфлікту, пов'язані з теоріями політичних груп, представлені у роботах Г. Моски, який наголошував, що в суспільстві завжди існують сили, готові змінити стару правлячу меншість шляхом відтворення соціальних конфліктів [5]. Німецький дослідник Ф. Оппенгеймер стверджував, що саме за допомогою конфлікту суспільству вдалося заснувати державу як правовий інститут, шляхом захоплення влади меншістю та підпорядкування більшості [6]. Крім того з кожним роком збільшується кількість

дослідницьких інститутів та організацій, що орієнтуються на практику розв'язання конфліктів [7]. Проте наявна дефрагментація наукових досліджень ставить перед дослідниками задачу узагальнюючого вивчення передумов, характеру перебігу та наслідків конфліктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфлікт як явище, що відіграє ключову роль у житті держави і суспільства, у різних просторово-часових рамках здійснював потужний вплив на зміни у суспільно-політичному житті та породжував нові виклики для окремих соціальних груп, держав і світу загалом [8]. Під конфліктом розуміється найбільш гострий спосіб розв'язання важливих протиріч, які виникають у процесі взаємодії, що полягає в протидії суб'єктів конфлікту і супроводжується негативними емоціями [9, с. 59].

У свою чергу політичний конфлікт – це зіткнення, протиборство політичних суб'єктів (націй, держав, класів, політичних партій, організацій тощо), викликане протилежністю їх політичних інтересів, цінностей, поглядів, що зумовлені становищем і роллю влади [10, с. 19]. Його також можна розглядати як різновид взаємодії двох і більше сторін, в основі якої лежать соціально-економічні, політичні, етнонаціональні суперечності, що властиві будь-якому суспільству [11]. У випадку, якщо політичний конфлікт максимально загострюється і спостерігається застосування або загроза застосування воєнної сили, даний конфлікт стає вже воєнно-політичним, котрий в науковій літературі визначається як вид соціальної взаємодії, що являє собою вищу стадію розвитку антагоністичного протиріччя, яке складається стосовно політичної влади і вирішення якого досягається завданням шкоди кожній із сторін за допомогою воєнної сили [12, с. 63].

Коли масштаб протиріч досягає міжнародного рівня, то в якості суб'єктів конфлікту виступають безпосередньо держави або цілі коаліції держав, чий інтереси перетинаються і досягнення консенсусу мирним шляхом не вбачається можливим. З огляду на це

у науковій літературі прийнято виділяти [9, с. 193]:

- міждержавні конфлікти (обидві конфронтуючі сторони представлені державами чи їхніми коаліціями);

- національно-визвольні війни (одна зі сторін представлена державою): антиколоніальні, війни народів, проти расизму, а також проти урядів, які діють на противагу принципам демократії;

- внутрішні інтернаціоналізовані конфлікти (держава виступає помічником однієї зі сторін у внутрішньому конфлікті на території іншої держави).

Кожен із зазначених вище різновидів має свої особливості, проте сучасна глобалізація практично унеможливила фактор відособленості у вирішенні світових протиріч [13, с. 152]. Більш того, сучасні конфлікти не є монопричинними, вони все більше характеризуються множинністю проблем та суперечок, що сприяє збільшенню кількості зацікавлених сторін [14, с. 16]. Окремі держави з власних міркувань можуть здійснювати неформальну підтримку одній зі сторін конфлікту, а отже фактично це призводить до потенційного збільшення суб'єктів конфлікту.

Щодо специфіки міждержавних конфліктів, то вона визначається наступним [9, с. 193]:

- суб'єктами виступають держави чи коаліції;

- в основі міждержавних конфліктів лежить зіткнення національно-державних інтересів конфліктуючих сторін;

- міждержавний конфлікт є продовженням політики держав-учасників;

- сучасні міждержавні конфлікти одночасно локально і глобально впливають на міжнародні відносини;

- міждержавний конфлікт сьогодні несе небезпеку масової загибелі людей у країнах-учасницях і в усьому світі.

В основу класифікації міждержавних конфліктів може бути покладений широкий спектр характерних особливостей: починаючи від масштабів та засобів конфлікту і закінчуючи стратегічними цілями та інтересами його учасників. Щодо останнього, то провідні дослідники-конфліктологи виділяють декілька різновидів [9, с. 194]:

– конфлікт ідеологій (між державами з різними суспільно-політичними системами);

– конфлікти між державами з метою політичного панування у світі чи окремому регіоні;

– конфлікти, де сторони відстоюють економічні інтереси;

– територіальні конфлікти, засновані на територіальних протиріччях (захоплення чужих чи звільнення своїх територій);

– релігійні конфлікти.

Будь-який міждержавний конфлікт породжується широким спектром об'єктивних і суб'єктивних причин. Тому неможливо, аналізуючи конкретну ситуацію, віднести її тільки до того чи іншого різновиду конфлікту, оскільки зазвичай з основною причиною існує й декілька супутніх, які підсилюють і доповнюють основну [9 с. 195]. Також важливо враховувати ще один аспект – наявність соціально-економічних інтересів сторін, що відіграє одну з провідних ролей у всіх міждержавних конфліктах.

У сучасному світі достатньо складно дійти до повного консенсусу в питаннях вирішення конфліктів. Здебільшого вони переходять із одного стану в інший, змінюючи форму, характер, різновид, суб'єктний склад, цілі та пріоритети [15, с. 132]. Наразі у світі фіксується істотна напруженість та високий рівень конфліктогенності між державами та суспільствами, котрі знаходять прояви у різних типах: від громадянських воєн і заколотів до конкуренції картелів і соціального насильства [16, с. 21]. Експерти визнають, що останніми роками світ став набагато жорстокішим. З 2020 по 2023 рр. кількість конфліктів збільшилася більш ніж на 40 %, а станом на липень 2024 р. кількість інцидентів політичного насильства, зареєстрованих за останні 12 місяців, збільшилася на 15 % [17].

Загалом конфлікти тією чи іншою мірою мають місце практично в кожній державі, але, за даними ACLED Conflict Index [18], найвищі їх рівні зафіксовано в 50 місцях. Конфлікти розрізняються за інтенсивністю, частотою і формою.

Оцінка кожної держави здійснюється на основі аналізу даних про події політичного насильства, зібраних за останній рік, в рамках методології ACLED Conflict Index шляхом використання 4 індикаторів для вимірювання рівня конфлікту: смертність (рівень фатальності подій політичного насильства), небезпека (кількість актів політичного насильства спрямованих проти мирних громадян), дифузія (поширення насильства) та фрагментація (кількість недержавних організованих збройних угруповань задіяних у конфлікті). Держави ранжуються за кожним із цих чотирьох індикаторів (найменший числовий показник відповідає найбільшому рівню насильства), їх позиції визначають місце у загальному рейтингу. Ті держави, що посідають найвищі місця в рейтингу, переживають найгостріші та найважчі для врегулювання конфлікту.

На основі аналізу даних, зібраних за останній рік, за рівнем конфліктності держави розподіляються за наступним рейтингом [17]:

– «екстремальний» – Палестина, М'янма, Сирія, Мексика, Нігерія, Бразилія, Колумбія, Судан, Камерун, Пакистан;

– «високий» – Демократична Республіка Конго, Гаїті, Ємен, Індія, Україна, Ірак, Ефіопія, Малі, Бангладеш, Ліван, Ізраїль, Ямайка, Сомалі, Буркіна-Фасо, Гватемала, Кенія, Гондурас, Росія, Філіппіни, Тринідад і Тобаго;

– «турбулентний» – Афганістан, Венесуела, Мадагаскар, Бурунді, Пуерто-Ріко, Південна Африка, Центральноафриканська Республіка, Південний Судан, Нігер, Еквадор, Індонезія, Лівія, Бенін, Уганда, Туреччина, Мозамбік, Гана, Іран, Чад, Перу.

За даними ACLED Conflict Index на липень 2024 р. Україна посідає 15 місце у рейтингу [17], у січні 2024 р. займала 13 позицію [19], а у липні 2023 р. – 4 місце [20]. Відповідно до минулорічних показників позиції України в рейтингу знизилася і рівень конфлікту характеризується як «високий». Відповідну ситуацію ілюструє рейтинг воєнно-політичного конфлікту в Україні за ключовими індикаторами (рис. 1).

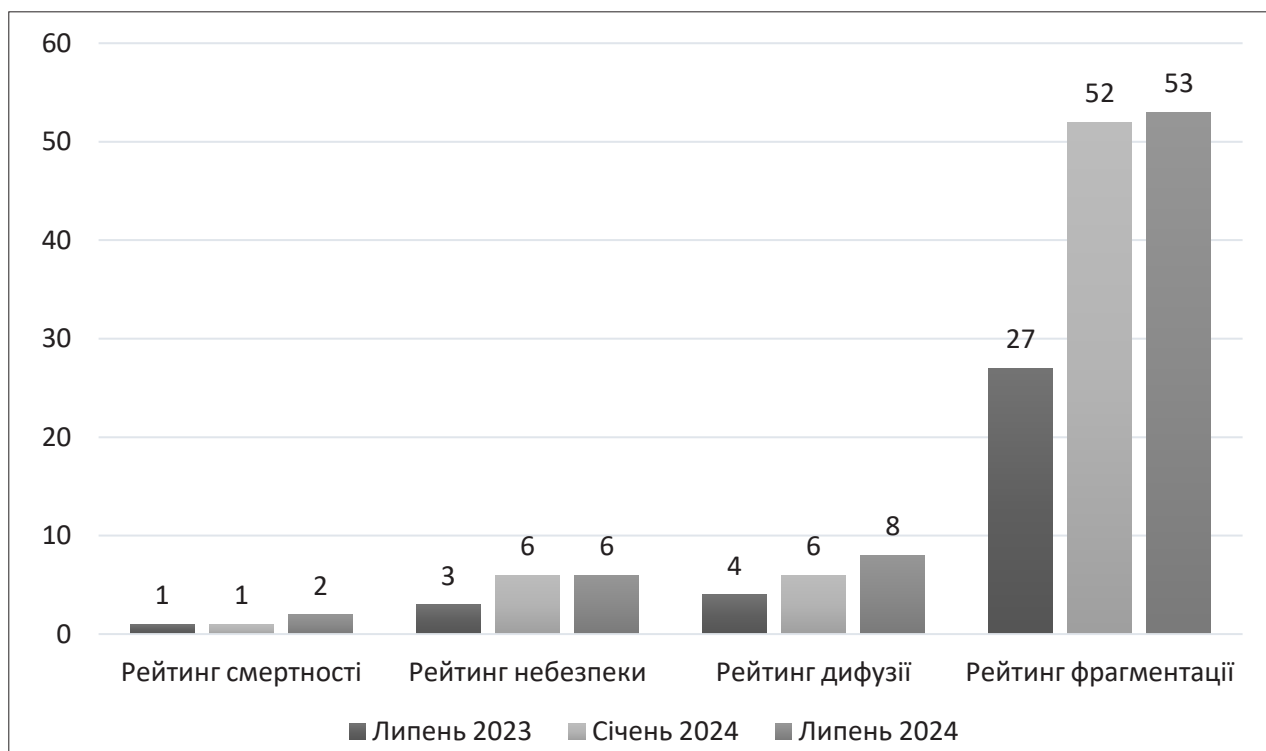

Рис. 1. Рейтинг воєнно-політичного конфлікту в Україні за ключовими індикаторами (липень 2023 – липень 2024 рр.)

* розроблено авторами на основі даних ACLED Conflict Index [17; 19; 20].

За період з липня 2023 р. по липень 2024 р. в Україні спостерігається збільшення кількісних показників за всіма 4 індикаторами майже вдвічі. Таким чином фіксується покращення ситуації з політичним насильством за рівнем фатальності подій, кількістю актів політичного насильства спрямованих проти українських мирних громадян, поширенням насильства по території держави, а також кількістю недержавних організованих збройних угруповань задіяних у конфлікті.

Проте погіршення позицій України в рейтингу, а відповідно покращення ситуації з поширенням політичного насильства відбулося не завдяки подоланню кризи та наближення до закінчення конфлікту, а з дещо інших причин [18].

По-перше, на даному етапі воєнно-політичний конфлікт в Україні перебуває на стадії виснаження. Не простежується жодних ознак його закінчення, можливі лише невеликі ознаки змін. Проте здебільшого за кількістю загиблих, воюючих сторін та місць активного пере-

бігу конфлікту спостерігається значний рівень стагнації.

По-друге, в інших державах фіксується загострення конфліктів. Це стосується зокрема збільшенню частоти подій, груп, що приймають участь у конфлікті, кількості місць на території держав, де розгортається активна фаза конфлікту. У той час, як в Україні рівень конфлікту протягом останнього року залишався відносно стабільним і послідовним. Саме тому триваюче зростання напруження та загострення конфліктів у інших державах знижує позиції України в рейтингу, а рівень конфліктності знижується від «екстремального» до «високого».

Висновки. Сучасна політична система переживає турбулентність в питаннях безпекового характеру, про що свідчить зростання кількості воєнно-політичних конфліктів, їх загострення та збільшення інцидентів політичного насилля. Специфіка міждержавних конфліктів характеризується множинністю проблем та суперечок, що сприяє збільшенню кількості зацікавлених сторін,

а отже поширенню конфлікту на все більші території. Досліджуючи міждержавні конфлікти важливо враховувати їх багатокомпонентний характер. Наявність широкого спектру об'єктивних і суб'єктивних причин, які доповнюють та підсилюють одна одну, а також множинність соціально-економічних інтересів сторін відіграють ключову роль у більшості міждержавних конфліктів.

Оскільки досягти повного вирішення політичних конфліктів достатньо складно, практично в кожній державі наразі спостерігаються конфлікти, котрі різняться за інтенсивністю, частотою і формою. У більшості випадків вони нікуди не зникають, а переходять із одного стану в інший, змінюючи форму, характер, різновид, суб'єктний склад, цілі та пріоритети.

Проведений на основі даних ACLED Conflict Index аналіз політичних конфліктів сучасності дозволив виявити наступні універсальні тенденції умов їх виникнення. Демократія не захищає країни від насильницької політики, особливо якщо

державна знаходиться у процесі демократизації. Навпаки, у період трансформації вони стають більш вразливими, особливо це стосується нестійких ("fragile") або неспроможних ("failed") держав. Крім того, різке зростання конфліктів спостерігається не тільки в умовно «бідних» країнах, оскільки багато держав з «екстремальним» або «високим» рівнем конфліктів характеризуються високим і стійким рівнем економічного і соціального розвитку.

Траєкторія змін воєнно-політичного конфлікту в Україні за останній рік демонструє погіршення ситуації. Незважаючи на пониження позицій держави у рейтингу рівнів насильницьких конфліктів по всьому світу, наближення до закінчення конфлікту у найближчій перспективі не спостерігається. Тимчасовий успіх є досить формальний і зумовлений з одного боку стагнацією конфлікту в Україні, який на даному етапі перебуває на стадії виснаження, а з іншого – триваючим зростанням загострення конфліктів в інших державах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Settlement, Resolution, Management, and Transformation: An Explanation of Terms. *Beyond Intractability*. URL: <https://www.beyondintractability.org/-essay/meaning-resolution> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Wolff S. Conflict Management in Divided Societies: Theories and Practice. Taylor & Francis Group, 2013. 300 p.
3. Campbell P. J., MacKinnon A., Stevens C. R. Introduction to Global Studies. John Wiley & Sons Incorporated, 2011. 440 p.
4. O'Hanlon M. Coming Conflicts: Interstate War in the New Millennium. *Harvard International Review*. 2001. № 23. P. 42–46.
5. Mosca G. Elementi di Scienza Politica. 2nd ed. Torino : Fratelli Bocca, 1923. 514 p.
6. Oppenheimer F. Soziologische Streifzüge. Gesammelte Reden und Aufsätze. Zweiter Band. München, 1927. S. 159–187.
7. Global Conflict Trends. *Center for Systemic Peace*. URL: <http://www.systemicpeace.org/conflictrends.html> (дата звернення: 24.02.2020)
8. Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task. *Berghof Foundation*. URL: <https://berghof-foundation.org/library/conflict-transformation-a-multi-dimensional-task> (дата звернення: 13.10.2024).
9. Примуш М. В. Конфліктологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВД Професіонал, 2006. 288 с.
10. Лисенко Ю.В., Манелюк Ю.М. Політичний конфлікт і політична криза держави як чинники політичної трансформації. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. 2022. № 6. С. 18–23.
11. Johan Galtung's Conflict Transformation Theory for Peaceful World: Top and Ceiling of Traditional Peacemaking. *TRANSCEND Media Service*. URL: <https://www.transcend.org/tms/2016/08/johan-galtungs-conflict-transformation-theory-for-peaceful-world-top-and-ceiling-of-traditional-peacemaking/> (дата звернення: 10.10.2024).
12. Перепелиця Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи. Київ : Стилос, 2003. 254 с.

13. Білецька Ю. В. Стадії розвитку політичних конфліктів. Політична наука. *Контури міждисциплінарного перетину* : IV національний конвент МАСПН (Україна) 20–21 березня 2014 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 151–153.
14. Завгородня Ю. В. Форми впливу на політичний конфлікт: теоретичний аналіз. *Актуальні проблеми політики*. 2020. № 65. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i65.300>.
15. Dunn D. J. *From Power Politics to Conflict Resolution: The Work of John W. Burton*. Palgrave Macmillan, 2004. 190 p.
16. Лавриненко Г. А. Конструктивне розв'язання конфліктів: форми, стратегії і способи вирішення. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.2>.
17. Conflict Index Results: July 2024 – ACLED. *ACLED*. URL: <https://acleddata.com/conflict-index/index-july-2024/> (дата звернення: 12.10.2024).
18. ACLED Conflict Index – ACLED. *ACLED*. URL: <https://acleddata.com/-conflict-index/> (дата звернення: 12.10.2024).
19. Conflict Index Results: January 2024 – ACLED. *ACLED*. URL: <https://acleddata.com/conflict-index/index-january-2024/> (дата звернення: 12.10.2024).
20. ACLED Conflict Index | July 2023. *ACLED*. URL: <https://acleddata.com/conflict-index/index-july-2023/> (дата звернення: 12.10.2024).

REFERENCES:

1. Settlement, Resolution, Management, and Transformation: An Explanation of Terms. *Beyond Intractability*. Retrieved from: <https://www.beyondintractability.org/essay/meaning-resolution> [in English].
2. Wolff S. (2013). *Conflict Management in Divided Societies: Theories and Practice*. Taylor & Francis Group. 300 p. [in English].
3. Campbell P. J., MacKinnon A., Stevens C. R. (2011). *Introduction to Global Studies*. John Wiley & Sons Incorporated. 440 p. [in English].
4. O'Hanlon M. (2001). Coming Conflicts: Interstate War in the New Millennium. *Harvard International Review*. № 23. P. 42–46 [in English].
5. Mosca G. (1923). *Elementi di Scienza Politica*. 2nd ed. Torino : Fratelli Bocca. 514 p. [in Italian].
6. Oppenheimer F. (1927). *Soziologische Streifzüge. Gesammelte Reden und Aufsätze*. Zweiter Band. München. S. 159–187 [in German].
7. Global Conflict Trends (2022). *Center for Systemic Peace*. Retrieved from: <http://www.systemicpeace.org/conflictrends.html> [in English].
8. Hugh Miall (2004). *Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task*. *Berghof Foundation*. Retrieved from: <https://berghof-foundation.org/library/conflict-transformation-a-multi-dimensional-task> [in English].
9. Prymush M. V. (2006). *Konfliktolohiia : Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Conflictology: A textbook for students of higher educational institutions]*. Kyiv : VD Profesional. 288 s. [in Ukrainian].
10. Lysenko Yu. V., Maneliuk Yu. M. (2022). Politychnyi konflikt i politychna kryza derzhavy yak chynnyky politychnoi transformatsii [Political conflict and political crisis of the state as factors of political transformation]. *Naukovyi zhurnal "POLITYKUS"*. № 6. S. 18–23 [in Ukrainian].
11. Johan Galtung's Conflict Transformation Theory for Peaceful World: Top and Ceiling of Traditional Peacemaking. *TRANSCEND Media Service*. Retrieved from: <https://www.transcend.org/tms/2016/08/johan-galtungs-conflict-transformation-theory-for-peaceful-world-top-and-ceiling-of-traditional-peacemaking/> [in English].
12. Perepelytsia H. M. (2003). Henezys konfliktiv na postkomunistychnomu prostori Yevropy [Genesis of conflicts in the post-communist space of Europe]. Kyiv : Stylos. 254 s. [in Ukrainian].
13. Biletska Yu. V. (2014). Stadii rozvytku politychnykh konfliktiv. [Stages of development of political conflicts] *Politychna nauka. Kontury mizhdystsyplinarnoho peretynu* : IV natsionalnyi konvent MASPН (Ukraina) 20–21 bereznia 2014 r. Odessa : Vydavnychiy dim "Helvetyka". 2014. S. 151–153 [in Ukrainian].
14. Zavorodnia Yu. V. (2020). Formy vplyvu na politychnyi konflikt: teoretychnyi analiz [Forms of influence on political conflict: theoretical analysis]. *Aktualni problemy polityky*. № 65. S. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i65.300> [in Ukrainian].

15. Dunn D. J. (2004). *From Power Politics to Conflict Resolution: The Work of John W. Burton*. Palgrave Macmillan. 190 p. [in English].
16. Lavrynenko H. A. (2023). Konstruktyvne rozviazannia konfliktiv: formy, stratehii i sposoby vyrishennia [Constructive Conflict Resolution: Forms, Strategies, and Methods]. *Politychne zhyttia*. № 1. S. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.2> [in Ukrainian].
17. ACLED (2024). Conflict Index Results: July 2024. Retrieved from: <https://acleddata.com/conflict-index/index-july-2024/> [in English].
18. ACLED (2024). ACLED Conflict Index. Retrieved from: <https://acleddata.com/conflict-index/> [in English].
19. ACLED (2024). Conflict Index Results: January 2024. Retrieved from: <https://acleddata.com/conflict-index/index-january-2024/> [in English].
20. ACLED (2023). ACLED Conflict Index | July 2023. Retrieved from: <https://acleddata.com/conflict-index/index-july-2023/> [in English].